

NAUJOS DISERTACIJOS

APIE TEISINĖS SĄMONĖS VAIDMENĮ

1988 m. balandžio 19 d. Vilniaus V. Kapsuko universiteto specializuotoje taryboje *Rita Šerpytytė* apgynė filosofijos mokslų kandidatės disertaciją „Teisinės sąmonės vaidmuo visuomenės raidoje (metodologinis aspektas)“.

Pirmajame disertacijos skyriuje aptariami teisinės sąmonės bei jos vaidmens supratimo ikimarksistinėje filosofijoje metodologiniai bruožai. Čia nagrinėjamos antikos, vidurinių amžių ir naujųjų amžių teoretikų teisinės koncepcijos. Autorė išryškina, kad vienokias ar kitokias įstatymų aiškinimo tendencijas lėmė ne vien mąstytojų teorinės intencijos, bet ir tam tikra visuomenės būklė (žmonių santykių susvetimėjimas, socialinė hierarchija, privačių ir pilietinių interesų derinimas ir kt.). Antrajame R. Šerpytytės darbo skyriuje atskleidžiamos marksistinio požiūrio į teisinę sąmonę ypatybės, analizuojama socialinė praktika, sąlygojusi teisės atsiradimą bei

jos objektyvią reikšmę, polemizuojama su pozityvizmo, neokantizmo, normatyvizmo ir psichologinės mokyklos atstovais. Trečiajame disertacijos skyriuje teisinės sąmonės ir jos ideologinės funkcijos genezė siejama su žmonių visuomeninių santykių susvetimėjimo laipsniu bei pobūdžiu. Darbo pabaigoje nagrinėjamos tos praktinės prielaidos, kurios skatina teisinę ideologiją prarasti savo socialinį vaidmenį.

Oficialieji oponentai — fil. m. dr. *B. Kuzmickas* ir doc. *A. Gasiūnas* — teigiamai įvertino R. Šerpytytės disertaciją. Diskusijose dar kalbėjo profesoriai *R. Plečkaitis*, *I. Zaksas*, *E. Meškauskas*, doc. *V. Rybakovas*. Jie pažymėjo R. Šerpytytės atlikto tyrinėjimo teorinį nuoseklumą, bet kartu pageidavo didesnio dėmesio Lietuvos teisės teoretikų darbams bei mūsų dienų socialinei realybei.

G. Jurkūnaitė

SUPRATIMO PROBLEMA DABARTINĖJE FILOSOFIJOJE

1988 m. birželio 14 d. Vilniaus V. Kapsuko universiteto specializuotos tarybos posėdyje *Marius Povilas Šaulauskas* apgynė filosofijos mokslų kandidato disertaciją „Supratimo problema hermeneutinės ir analitinės filosofijos sandūroje (istorinė-metodologinė analizė)“. Disertacijos mokslinis vadovas — dr. prof. *R. Pavilionis*, oficialieji oponentai — dr. prof. *E. Nekrašas* ir fil. m. kand. *A. Degutis*.

Disertacijoje autorius atskleidžia dviejų pagrindinių Vakarų filosofijos kryptių ilgalaikių diskusijų supratimo klausimais genezę, esmę ir raidą. Pirmajame darbo skyriuje jis pateikia originalius bei konstruktyvius tiriamų problemų istorinės raidos aiškinimo principus, išskiria tris pagrindinius supratimo problemas aiškinimo būdus: semiotinį, psichologinį ir ontologinį. Pirmuoju atveju, kai supratimo procesas buvo tapatinamas su ženklų sistemos logine in-

terpretacija, nebuvo atsižvelgta į intencionalių faktorių bei subjektyvios prasmės genezę. Disertantas parodo, jog tai sukėlė kai kuriuos analitinės filosofijos paradoksus, dėl kurių nepavyko sukurti adekvačios „dvasios mokslų“ metodologijos. Psichologinio požiūrio atstovai, skirtingai nuo analitikų, tyrinėjo, kokie intencionalūs procesai vyksta pačiame suprantančiame subjekte. Autorius apžvelgia problemas, su kuriomis teko susidurti, ir būdus, kuriais buvo bandoma jas spręsti. Ontologiniu požiūriu, t. y. fenomenologine metodologija tyrinėjant supratimą, klausiamą, kas vyksta subjektyvioje sąmonėje, kai ji dalyvauja ženklų sistemos funkcionavime. Autorius tvirtina, kad hermeneutinės ir analitinės filosofijos dialogas susiformavo tik atsiradus ontologiniam požiūriui šiuolaikinėje hermeneutikoje, kai ši atsisakė psychologizmo, o analitinė filosofija pasuko iš logizmo į kasdie-

ninės kalbos analizę. Disertanto nuomone, aptarti požiūriai absoliutina savo tyrinėjama aspekta, supaprastintai aiškina supratimo procesą. Šis statiškas kurio nors vieno faktoriaus reikšmės absoliutinimas įvairiuose kontekstuose disertanto vadinas supratimo proceso homogenizacija, kuriai jis priešpriešina heterogeninį požiūrį, kai atskiro faktoriaus svarba nėra rigidiškai fiksuota ir kinta pagal socialinę kultūrinę aplinką, kurioje vyksta supratimas. Nagrinėdamas natūralios, dirbtinės, kasdieninės bei filosofinės kalbos santykį, filosofinės kalbos konceptų rekursyvumą, skirdamas metodologinį ir metodinį supratimo problemos aspektus, disertantas aiškina supratimo proceso homogenizacijos ir heterogenizacijos prielaidas ir kartu kuria instrumentarijų tolesnei analizei. Kituose disertacijos skyriuose kritiškai analizuojama abiejų filosofinių srovių konfrontacijos raida bei jų vėlesnės konvergencijos prielaidos. Analinėje filosofijoje išskiriami du etapai:

IRMIJA ZAKSAS

(1919—1989)

1989 m. lapkričio 13 d. Kaune mirė filosofijos mokslų daktaras, profesorius Irmija Zaksas.

1) nuo G. Fregės iki ankstyvojo L. Vitgenšteino, 2) nuo vėlyvojo L. Vitgenšteino iki šių dienų.

M. Šaulausko disertaciją teigiamai įvertino oficialieji oponentai. Kartu jie atkreipė dėmesį į silpnesnes disertacijos vietas. Prof. E. Nekrašas, pažymėjęs aukštą teorinį darbo lygį, kritikavo, jo nuomone, netinkamą disertacijos struktūrą: užuot pradėjęs nuo tapso ir nuostatų formavimosi, disertantas pradeda nuo teorinės dalies, todėl natūralu, kad teorinė ir istorinė dalys silpnai susijusios. Abu oficialieji oponentai kritikavo sudėtingą disertanto kalbą, kurią dėl painių konstrukcijų, nepakankamai apibrėžtų terminų sunku suprasti. Diskusijoje taip pat dalyvavo ir daugiausia teigiamai disertaciją vertino profesoriai R. Pavilionis, E. Meškauskas, A. Šliogeris, R. Plečkaitis, akad. V. Čekanauskas.

R. Kacevičius

Irmija Zaksas gimė 1919 m. kovo 5 d. Šiauliuose mokytojų šeimoje. Baigęs Šiaulių berniukų gimnaziją, 1937 m. įstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universitetą studijuoti chemijos. 1940 m. persikėlė į Vilnių, kur tęsė studijas Vilniaus universiteto Chemijos fakultete. 1941 m. karas nutraukia studijas: Irmija Zaksas pasitraukia į RTFSR Kirovo sritį. 1942—1945 metais Irmija Zaksas — 16-osios Lietuviškosios divizijos karys. 1943 m. fronte įstoja į Komunistų partiją. 1944 m. vasarą dalyvauja kautynėse dėl gimtųjų Šiaulių. Demobilizuotas dirba laikraščio „Sovetskaja Litva“ korespondentu, vėliau — Lietuvos TSR Mokslų Akademijos skyriaus redaktoriumi. 1946 m. užbaigia ir chemijos studijas.

1948—1963 m. Irmija Zaksas dėsto filosofiją Vilniaus valstybiniame universitete. 1963—1976 m. — Kauno medicinos institute Filosofijos katedros vedėjas. Nuo 1976 m. — Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Filosofijos, sociologijos ir teisės institute — vyresnysis mokslinis bendradarbis, nuo 1986 m. — vadovaujantysis mokslinis bendradarbis.

1955 m. Irmija Zaksas apgynė kandidatę, 1964 m. — filosofijos mokslų daktatę,